

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Roberti Tvrneri Devonii Oratoris Et Philosophi
Ingolstadiensis Panegyrici Dvo**

Turner, Robert

Ingolstadii, Anno M. DC. IX.

De laude eloquentiæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69598](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69598)

ROBERTI
TURNERI ORATIO
PRIMA, HABITA

INGOLSTADII.

I quam scio certò. N. fore, vt de me
multorum multus variusque sermo
fluat in vulgus, partim mirantium,
quodd vir in puerorum quosdam quasi
carceres; partim reprehendentium. quodd Theologus in
has verborum angustias artiq; perexiguos cancellos,
me measque cogitationes denuò compegerim: tam fa-
cile possem ostendere, eloquentiam esse artem non di-
ctionis lecta, sed rationis perfecta, efficerem certè ho-
diè, vt non tam desiderent, aut in viro rationem illi,
qui mirantur; aut in Theologo iudicium hi, qui repre-
hendunt; quàm doleant, ac intimis sensibus angan-
tur, vel Theologos esse tam supinè negligentes, qui has
eloquentia cupedias respuant; vel eloquentes esse tam
morosè delictos, qui illum Theologia interiorisquo
scientia succum penitus repudient. Verùm cum nō sit
mei ingenij, eloquentia vel musculos explicare ad mo-
tum, vel membra conformare ad decorum, vel sangui-
nem

b

nem

nem fundere ad æquabilitatem, vel venulas spargere ad vim, nãdum totã speciem ex hisce omnibus aptam & pulchellè coagmentatã exprimere, erit vestra prudentiæ cogitare tantam esse in eloquentiã & nomine maiestatem, & notione vim, vt videri Oratorem, magis fortasè deceat Theologum, quàm esse Theologum, ornet Oratorem. neq; hoc dico, vt quicquam decerpam aut delibè de doctrinã laude, sed vt intelligatis Theologi nomini ex eloquentiã professione ita nihil lituræ aut labeculæ aspergi oportere vel illini, vel potiùs premi illi nostra religionis asserenda vindices, constituenda parentes non priùs ausi fuerint penitiori eruditionis præ se ferre speciem, quàm summa eloquentiã clarissimum signũ toti orbi sustulerant. Lactantiũ dicitio perpetui tenoris & cursus lenitate tam suaviter fluit, Augustini commentario, eloquentiã insignibus, quasi emblematis, tam variè distinguitur, vt si eos nõ cognouissemus ex historiis Rhetorices magistros, in illorum certè scriptis facile vidissemus eam eloquentiã imaginem, quam amaremus effictam à Philosophis admiramur expressam à Theologis. Nobilis fuit Cyprianus, sed nobilis non tam fortasè, quod scripsit illa summa, quàm quod docuit hæc infima. Hieronymo scriptis non fuit orationem semper texuisse omni artium varietate pictam, nisi in puerorum nobilium cudenda & polienda lingua acerrimam vltimã etatis contentionem fixisset. Legite Clementis stromata, Theodoretii Gracas affectiones legite; illa, tanquam bona semi-

na, tam affabrè sunt sata, hæc tanquã mala quisquiliæ, tam scienter euulsa, vt non tam fuerat gloriosum doctissimis seuisse, euulsisse; quã eloquentissimis affabrè seuisse, scienter euulsisse. Possem ac adeo velle ex reliqua antiquitate eruere alios huius generis plurimos, nisi putarem satis esse ad inuidiã, hac in parte leniendam, auertendã, vnã recensuisse Chrysostomũ, vnum Originem, Theologos homines, Oratores propè Deos, sed vt nullum antea doctrinã subtilitate tinctũ audierint, aut viderint subsellia Oratorum, contendo tamen doctissimis quibusq; patere ea & potuisse cum laude, & sine infamia debuisse. eloquentia virgo est; integella virginis commercium quod, cui potest esse suspectum? eloquentia pulchra est; pulchræ formæ casti lepores quo tempore, quam infamiam coeperunt habere? eloquentia diuina est, aut certè diuinæ naturæ proximè agnata; naturæ, quæ cum diuinitate habet agnationem, societas quæ, qua causa pariet inuidiã? sed ne oratio mea videatur fusa sine ratione inaniter, quam eloquentiæ vmbra iam posui, ac ne vmbra quidem posui, eius reliquam cõformationem inducã, non oblitam fucis, sed natiuo quodam colore ita suffusam, vt nisi hanc speciẽ iudicaueritis dignam Theologo, me quin rideatis indignum his subselliis, non recuso. quod si res trita sit, tritæ rei nouam promitto nec peruulgatam orationem, vt per humanitatem, quã inclusam in pectoribus domo hæc attulisti semper, rogandi mihi sitis vehementer, ne potiùs

contemnatis illam, quia trita fuit, quam hanc attendatis, quia noua erit.

Cum mens humana vel rationis quodam quasi neruo inciso ita langueat, vel concretionis quadam prope dixeram labe infecta ita hebescat, ut quae res sunt obscuritate, quasi nube, obducta, eas facilius possit videre caeca, quam fracta velit, quae sunt difficultate, quasi aggere, interseptae, persequi; nihil certe miror eloquentiam eo iam in loco esse, ac omni aetate fuisse, ut eam plures soleant tanquam meretriculam impetere infidiosè, quam mentis lenam, honestaeque voluptatis honestam nutriculam affectari officiosè. Nam cum natura, seu potius natura sator & molitor Deus, eam legem in omnibus rebus, quasi aere, incidere, ut quod quaeque sunt excellentiores, eò habeant & sensus ad intelligentiam minus apertos, & aditus ad difficultatem magis obseptos, sit in hac nostrae mentis generositate, quae omnia summa videmur velle scire, ut quarum rerum vel cognoscendarum spe, vel consequendarum opinione excidimus, earum odium & contemtionem conemur imprimere, ac intimis omnium animis penitus inuerrere. Artes, quae habent absolutionem à natura, omnes facile patiuntur iacere in suis sordibus, cum nihil sit in illis aut arduum, quod frangat contentiones mediocrium; aut pulchrum, quod excitet studia magnorum: aut si quid rixarum, fuerit de caedua sylua, de rastro, de quadro excitatum, fuit illud inter Pluteos Gargas, & illos è cemento & face homines ut spiritus
excit

excitatum, sic spiritu dissipatum. At summa illa semper sunt (Auditores) summa, quæ impetuntur à summis, ab Archimede geometria, à Thrasimacho & Glauco iustitia, Theologia, quæ contemplatione continetur, à Caluino, ab Epicuro Philosophia, Poësis à Philosophis, ab omnibus eloquentia, atq; quoddam miremini magis, ita impetuntur singula à singulis, vt ad Geometriam regulis Geometriae, iustitiæ lege ad iustitiã, Theologia momento ad Theologiam, ad Poësim Poëseos flore, Philosophiæ neruis ad Philosophiam, pigmentis eloquentiæ ad eloquentiam euertendã, suaq; gloriæ possessione deiciendã abutantur omnes. quod in rebus omnibus, quæ excellunt, cum tam perpetuum sit & singulare, vt natura ipsa duos videatur edidisse partus monstrosos & ingeniosos, & Democritum ac Heraclitum, qui eam peruellerent & deformarent, risu ille stultam, lachrymis hic miseram; conficitur certè hac orationis summa, eloquentiæ vt comprehensionem esse perdifficilem, quoddam videatur in medio posita paucis, inq; natura aureolis filiis; sic indolem esse eam, vt non velit videri summa, nisi omnium summam; nec diuinissima, nisi summorum omnem & impressionem & inuidiam vnâ sustineat, idq; tanta laude, vt quàm sit reliquis artibus ad infamiam turpe, primo impetu, vno momento armis cadere alienis, tam sit eloquentiæ ad gloriam illustre, solam, semper, stare suis. Nam siue memoriam repetamus antiquam, siue notam & aequalem colligamus, quicquid in vllis arti-

bus stragis & ruinarum videmus, id totum videmus
 aditum non tam momento ac pondere rationis, quā
 pigmento & cinnino quasi quodam orationis Cycli-
 cas illas falsas cū antiquitas tanta & reuerētia co-
 luisse, & excoluisse industria, vt, grauioribus negle-
 ctis, in iis quoddam vitæ suæ tabernaculum collocas-
 set; conati sunt rationibus Philosophi, astu prudentes,
 auctoritate principes eicere ex schola. verū cū id
 tantū viderentur consecuti omnes, vt & Cyclica cō-
 sisterent firmitus, & qui eas peruellebāt, omni irrisio-
 ne luderentur, inuectus est tandē Origenes vnus, qui
 illarū fundamenta vna oratione, tanq̄ machina, ita
 commouit, altera, tanq̄ fulmine, ita labefactauit: vt
 non aliunde iam cognoscatur Cyclicas falsas viguisse
 in scholis, quā quod legatur vnū Origenem duabus
 orationib. eas eiecisse ex scholis. magna illa Chalda-
 rum, Ægyptiorū, ex qua reconditior nostra Philoso-
 phia fluxit tota, à maioribus nostris eo fuit habita in
 loco, vt ad eius mysteria quibusdā occultæ scientiæ in-
 uolucris tecta, tanq̄ sacra adita, nec impuri admitti
 solerent nec plumbei. verū postq̄ labes asciuerat ex-
 trinsecus, vel inuectas à demone, vel insperfas ab ho-
 mine, tam malitiosè fraude, tam apertè consilio, vt
 hanc ignominiam sinceritas Theologiæ nec posset nec
 deberet ferre diutūs, Athenis (si credamus Nazian-
 zeno) tentata illa primò fuit à Theologis Philosophis
 sed tam frigide, vt quæ bona fuit, videretur mala;
 oppugnata deinde à Theologis Oratoribus, sed tam
 potu-

potenter, ut quæ bona fuit, videretur mala. Iullus
 stas peperit orbi Hispania, aluit Anglia, magni po-
 tius fructus spe, quam magna spei fructu. vnde eam
 excisam ex animis hominum cum vellent pruden-
 tes multi, sed non possent, vellet & posset vnus Che-
 cus, obiecta est materies, in qua viderimus clarissi-
 mē, plus esse, & semper fuisse virium in vnus ora-
 tione artis stellulis illuminata ad constituendas res
 bonas, quam in multorum prudentia rationum ner-
 uis vincta, ad conuellendas res malas. Philosophi-
 am (ut propiora attingam) de suo loco conuulserunt
 Ramus & Taleus, in suo loco constituerunt Canus
 & Carpentarius, illi dictione iniusta calamistris tam
 subdolē, hi eloquentia succo & sanguine diffusa
 tam splendide; ut nisi Philosophiæ conuulsa, con-
 stituta, laudem omnem in eloquentiæ vel specie e-
 mentita, vel fructu vero positam videatis, clarissi-
 ma non videatis. maxima certè hæc laus est artes
 strauisse, restituisse, eloquentiæ tamen ad summam
 laudem maximum non est, nisi se etiam ostendat
 in Imperatorum, Rerumpublicarum, Philosopho-
 rum, Oratorum, & viribus sustinendis generosam,
 & impressionibus superandis constantem. Athenien-
 ses legen capite sanciuerunt, ne quis ad sua rostra ad-
 ferret orationem artis præscriptione vinctam, ac af-
 fectuum illis vel incensam facibus, vel furis concita-
 tam. sed quo euentu? scilicet ut Athenæ oratorum vo-
 cibus, tamque scalpellis, concisa redigerentur in ni-
 b 4 bilum.

bilum, ac quæ eloquentiam nolebant audire sedenti,
 stantem, fulminantē ad sua rostra, eam viderent flo-
 rentem, tripudiantem, triumphentem in suo cinere.
 Imperatores Romani eloquentiam affixerunt seueri-
 tate edictorum, idq̄ tanto impetu, vt rationis non vi-
 deantur vestigia, cubilia videantur furoris. Sed qua
 pœna? scilicet vt eloquentia iis multā tetramq̄ immi-
 tis naturæ notam aspergeret, efficeretq̄ apud omnes,
 vt nihil iam audiatur, ac ne legatur quidem Domitii
 tetricus, stultius Taraquillis. Plato & qui se Platonis
 sententiis, tanquam oraculis, consecrârunt, penitusq̄
 addixerunt, dum nullum eloquentiæ locum in sua
 Repub. volunt esse, eloquentiæ eam pœram quasi ca-
 pite dependunt, vt suæ Reip. formam hæctenus vide-
 rint nullam, nec visuri sint in reliquam posteritatem.
 Oratores etsi maiori vt apparatu, sic impetu poterant
 eloquentiam violare grauius, tamen quæ ei penitus
 iniusta reliquerunt vulnera, vulnera non sunt, orna-
 menta sunt. effingunt eam pictam, pingi est artis; fi-
 ctam, fingi est ingenij; fucatam, fucari est pulchritu-
 dinis; delentem Respub. delere Respub. est potētia; im-
 pellentem huc illuc populum, populum huc illuc im-
 pellere est prudentiæ; fallentē, fallere est loci; palpan-
 tem blandulè, palpare blandulè est temporis; versan-
 tem se in omnes partes, versare se in omnes partes est
 necessitatis. non vox hominē sonat, ô Dea certè. nam si
 labes eloquentiæ quæ putantur, habeant laudes, lau-
 des ipsa quos excitabūt amores? quas admirationes?
 quos

quos applausus? clamores quos? sternit illa artes, restituit; omnium impetus sustinet, omnes impetus superat. Sternit artes inuita, nonne amatis piam? restituit artes libens, nonne colitis sedulam? omnium impetus sustinet vna, nonne miramini generosam? omnes impetus superat sola, nonne timetis Tyrannam? sed Tyranna non est, Regina est, quæ ostendit, & quod vna laceffat, quid velit; & quod sola vincat, quid possit. non enim vt eloquentia viribus reliquæ artes seruantur, obteruntur; sic eloquentia reliquarum artium armis cadit, subsistit; suis illa armis cadit, suis subsistit, si cadat, si subsistat. vnde eleganter à Longino Rhetore dicitur, petere res ex aliis scientiis, nõ necessitatis causa, quod egeat, sed pietatis quodam sensu, vt ornet. Orationem tamen, quæ notiones rerum non continet lectas & reconditas, non nego esse vel sine re ineptam, vel sine neruis languidam: id tantum nego, orationem eloquentis necessariò habere notiones, siue quæ lectæ sunt & piæ, natas in Theologiæ gremio; siue quæ reconditæ sunt & graues, petitas ex Philosophiæ recessu: non libat hæc extremis quasi labellis ex illis riuulis, ex natura fonte naturam haurit, concoquit, ac in suum succum & sanguinem conuertit totã. vult populus Oratorem habere pectus completum multiplici doctrinæ varietate, voluit & Cicero; vult Senatus orationem nasci ex media re, voluit & Quintilianus; volunt prudentes eloquentiæ nullam nitere speciem in illius dictione, qui verba texit ad normã.

res non illigat in verba, volunt & plerique; quod vo-
 luit Cicero cum populo vtiliter, Quintilianus cum
 Senatu prudenter, prudentes cum plerisque grauiter,
 volo & ego (hisce namque quasi Thesei quibusdam fi-
 lis facilius peruenitur ad naturæ fontem) id tantum
 nolo materiem, quæ eloquentiæ stilum aut acumen
 subit, Philosophiæ esse, aut reliquarum artium: natu-
 ræ est, quod si qua caligo meis verbis offusa impedi-
 at, quod minus clarè intelligar, illa oppositu quasi quo-
 dam solis facile dissiicietur, si mecum cogitauerit,
 vnâ penitusq; eandem esse Oratoris rationem in re-
 rum formis exprimendis, quæ est pictoris in imagini-
 bus inumbrandis, habet suos colores pictor, habet suos
 Orator; suam tabulam habet pictor, suam habet Ora-
 tor: ea tamen arti præscriptione vterque, vt si pul-
 chros colores rudi & horridiusculæ tabulæ illinant,
 referant ex labore fructum, ille pessimi pictoris, hic
 stultissimi Oratoris, quare cum Oratori id sit mate-
 ries petita ex penitioribus disciplinis, quod pictori ru-
 dis tabula; vt huic hæc, sic illi illa est dolanda, liman-
 da, polienda, id est, extra propriæ suæ artis cancellos
 efferenda prius est, & ad naturæ caput reuocanda,
 quàm possis materiæ formam, nitidæ tersam, aptæ
 pulchram, planæ plenam, politæ decoram imprimere
 & inducere, vnde videmus quosdam magnos Theolo-
 gos & Philosophos, qui aliqua dictionis puritate per-
 uenerunt etiam in Oratorum numerum, felicitate-
 tem, immortalitatem, bona fortuna, doctores animi
 (res

(res planè eiusmodi, quæ quodam dictionis flore facile possunt conspergi) quòd eo modo explicârint, quo fuerunt traditæ à Philosophis & Theologis, tam spinosè explicâsse; vt nec inter Oratores eloquentiæ, nec inter Philosophos eruditionis magnam collegerint famam: cùm contrà reperias Oratores nostræ ætatis, (antiquam non replico) à disciplinis angustè, à natura informatos optimè, motum, tempus, formam, intelligentias, prænotionem Dei in quibusdam damnandis, quibusdam seruandis, aliàsque res spinosissimas, ex scientiarum, in quibus erant, scriptis eductas, & ad naturæ normam perductas sic illustrâsse similitudinibus, sic exemplis illuminâsse, sic artis vario colore destinxisse, vt res istæ si possent loqui, facile loquerentur, malle se ab eloquentissimis viris hanc lucem, quasi nouam vitam, additam, quàm à natura matre, illam obscuritatem, quasi alteram mortem, inditam. mira vobis fortasè est hæc mea oratio, quæ depingit eloquentiam differentem de omnibus scientiis, quibus eam aut nullis, aut tenuiter fingo imbutam. Sed quæ mira? theologatur (ignosce. Marce Tulli, si in rebus aliquando nouis vtar vocibus non tuis) sine Theologia, philosophatur sine Philosophia, ratiocinatur sine Dialectica, redigit in quadrum & quicuncem sine Geometria, & tamen Theologa est, quia alta; Philosophia, quia sententiosa; Dialectica, quia nectit ratione, Geometria, quia ad naturæ stateram & lancem,

quæ

quæ dicit, dicit omnia. Nam quemadmodum Apelli, ut Venerem effingat omni numero elegantem, satis erat vidisse eam extremam, non erat necesse concisam in partes inspicere, ac quibus musculis, quæ membra cohererent, quibus venulis quis sanguis funderetur, quæ intestina quo loco ponerentur, penitiùs explorare; sic oratori satis est ad tuendam dignitatem, ut de quibus rebus orat, earum informationes habeat à natura anteceptas animo; ut naturas autem & naturarum intimas artes memoria & cognitione comprehendat, non erit necesse. neque minus intelligatur orator hic tinctus à natura, quàm alter imbutus à disciplina. Nam quemadmodum in pictura pulcherrimè expressa melius colligimus optimam conformationem earum rerum, quæ incluse oblitescunt ab oculis, quàm si oculis aperirentur; sic nobis ex hac concretionem coagmentatis faciliùs erit videre in flore succum, in colore sanguinem, in conformatione naturam, in oratione extrema res intimas, quàm si singule omnibus, nullo orationis ornatu, in medio ponerentur. Neque hoc dico, ut spoliem eloquentem reliquis scientiarum subsidiis, vellem eum esse excultum omnibus, sed ut ostendam (in quo reliqui putant se oratores premere faucibus) eloquentiam reliquarum scientiarum non uti subsidiis, nisi quæ, tanquam rudes tabule, prius dolota & perpolita ad naturæ normam, artium regulam commodè exiguntur. Si quis, ut mortis nobis causas expediret, orationem de lucta elementorum

sum elementis, de humoribus turbidis, de radice humidi, aliisque id genus rebus ex intima Philosophia depromeret, orationem nonne texeret seueram? seueram, quam exploderent subsellia senatorum. nonne texeret obscuram? obscuram, quam vix intelligerent exedra Philosophorum. melius Virgilius, qui cum in illa rosa egloga longè pulcherrima humana fragilitatis rationem vellet describere facile fluentem, non ex Philosophia petebat illas tenebras, sed oratione ex natura fonte proximè hausta, rosam pinxit florentem, inclinantem, torpentem, languescentem, & hausto tandem succo concidentem, tam sitid, tam scitè, vt in rosa flore videas virginis iuuentutem, in inclinatione luctantia elementa, in torpore infectos humores, in languore exuctam naturæ humiditatem, in occasu occasum, id est, in nulla mortis mentione ipsans mortem.

O mirum artificem, qui rem sic suppressit medicam, vt exprimat totam; sic tangit extremam, vt penetret intimam; sic perstringit breuiter, vt explicet clarè: hinc vt colligatur Oratorem esse vberiolem tacendo, quàm dicendo Philosophum; seu potius Philosophum esse obscuriorem dilatando, quàm premeditando Oratorem. ac ne videar Poësi facere iniuriam, quæ quas habet Virgilius laudes, eas deriuem in eloquentiam, intelligite tam mirificam esse societatem eloquentiæ cum Poësi, vt quemadmodum eloquentia facile concedit, Poësim esse summam & propè diuinam:

sic

sic Poësis haud diffidenter fateatur ex eloquentia se
 habere, vt sit summa, vt sit diuina. nam cum duo in
 Poësi eniteant maximè, decori lux, miraculi species,
 clarum est (si quid sit in natura clarum) miracula il-
 la, vitam mortuam, mortem viuã, risum lugubrem,
 dolorem suauem, timorem generosum, audaciam me-
 ticulosam, securitatem ancipitem, seruitutem libe-
 ram, silentij clamorem, gaudij dolorem, frigus flam-
 ma. & sexcenta huiusmodi, quæ Poëta, tanque em-
 blemata vermiculata, intexunt amori, non aliunde
 quàm ex vna eloquentia antithesi, tanq; fonte, flue-
 re, decorum, si quis dubitet, quàm est verum esse Poë-
 seos, tam est certum ex eloquentia esse. nam cum O-
 ratorem proprium sit rem cum verbis, verba cum pe-
 dibus, pedes cum affectibus, affectus cum figuris, singu-
 la cum omnibus tam aptè contemperare, vt res ver-
 bis vim, verba pedibus sanguinem, pedes affectibus
 motum, affectus figuris methodum, singula omnibus
 decori admirabilem illam speciem imprimant: lucet
 non aliunde aut Comicum suis varietatibus & gau-
 diis dubia & leta; aut Tragicum suis desperationibus
 & cadibus horribilia & graua; aut Elegum suis su-
 spiriis & lachrymis languidiuscula & mollia; aut Sa-
 phicū suis præceptis & deliciis exquisita ac lauta; aut
 Satyricum suis laudibus & aculeis aspera ac vera; aut
 Heroicum suis facinoribus & pōpis sonantia & gran-
 dia premere, quàm ex eloquentia officina. Vnde Vir-
 gilius quò fuit habitus reliquis præstantior Orator,

ed melior reliquis fuit habitus Poëta. optimus enim
 Orator res, non vt reliqui Poëta, videtur lambisse, sed
 aperuisse, non aperuisse, sed defixisse, ac proprio nati-
 uoq; colore expressas in ipsis legentium oculis collocas-
 se. res est amoris? amorem exprimit pedum vocumq;
 suauitate tam mellita, vt amorem nõ amanti videa-
 tur instillare. res est armorũ? tempestatis? sanguinis?
 ira? odij? verba conquirat tam dura, pedes tam horri-
 dos, vt legentium & audientium pectoribus horribi-
 lem quendam terrorem videatur iniecturus. tempo-
 ris deinde velocitatem daëtilorum allapsu concitato,
 Deus bone, quàm exprimit decorè? sed fugit interea,
 fugit irreparabile tempus. Contrà, vt ostenderet al-
 tum illud silentium, quo Graci in Troiam videban-
 tur irrepere potiùs quàm irrumpere, versum texuit
 reptantem spondai. Inuadunt urbem somno, vinoq;
 sepultam. Virgilio, vt Poëta tueretur personam, satis
 fuisset voces vinxisse numeris; vt Poëta summi tuere-
 tur, necesse fuit voces & numeros ex eloquentia pe-
 tere, qui in re inclusi, seu potiùs ex re fluentes, in ne-
 gotij vel tarditate subsisterent languidiùs, vel perni-
 citate currerent concitatiùs. Si pedibus, qui Poëseos
 videntur proprij, præscribat orator, vt pro re nata le-
 gantur optimi, libentur suauissimi; in figuris, in for-
 mis, in membris, in incisis, in affectibus quãtulus erit
 Poëta sine Oratoris ope? verba astringet pedibus, pe-
 des illigabit in certas leges, sed verba & pedes nec fi-
 guris illita, nec formis inclusa, nec coherencia mēbris,

nec

nec incisus interpuncta, nec affectuum permistione in-
 spersa efficiunt (dicam leuiter) vt non agnoscas Poë-
 tam, dum currit; quia non vides Oratorem, ad cuius
 normam currit. vnde irridendi sunt, non dico Poëta
 (conuenit enim Poëtis cum Oratoribus, vt hi ab illis
 pedes, illi ab his vitam hauriant & spiritum) sed alij,
 qui putant eloquentiam legere tantum verba, vt di-
 cat; cum legat propria verba, vt aptè dicat. quod pro-
 fectò tanti est, vt voces casu suas, nullaque artis pra-
 ceptione, putem esse peiores illis asinorum & bouum
 confusis clamoribus, indicia enim esse illas letitiae &
 doloris, has stultitiae & stuporis. Siquidem cum ora-
 tio nuncia sit & interpretes animorum, tantamque
 ferat illa prudentiae laudem, quantum illos aut referat
 proprietate aptius, aut nauitate exprimat elegantius,
 cogitationum oratio, letarum mesta, grauium disso-
 luta, concisarum longa, lautarum horrida, suauium
 amara, aut econtra amararum suauis, horridarum
 lauta, longarum concisa, dissolutarum grauis, meste-
 rum leta, nonne iocularis videbitur, & stultitiae me-
 daciique notis turpiter iniusta? quòd si mentes essemus
 segregatae ab hac corporis concreione, facile possemus
 latere abditi in hac interiora studia, nullo vsu sermo-
 nis, nulla communione linguae, intenti penitusque defi-
 xi alter alterius in obtutu, mutuoque aspectu: verum
 cum simus in his compagibus ita inclusi, vt nec priua-
 tam nec publicam rem sine subsidio linguae aut cala-
 mi possimus obire, homines non sumus, pecudes sumus.
 si quaer

si quas notiones animis conceperimus, illas vocibus,
 tanquam coloribus, aptè non exprimamus. cogitatio
 sit florida? orationem cur vis esse aridam? hac illius est
 interpres. cogitatio sit succulenta; orationem cur vis
 esse elumbè? hac illius est umbra. cogitatio sit vineta,
 orationem cur vis esse dissipatam? hac illius est ima-
 go. cogitatio sit longo circuitu perpetua; orationem
 cur vis esse membri, quasi pugiunculis, intercisam?
 hac illius est expressio. quid pergo? in rei perpetua in-
 tercisa expressione, rei vineta imagine dissipata, rei
 succulenta elumbi umbra, rei florida arida interpre-
 te tantam video deformitatem vel naturæ, vel artis,
 vel utriusque: ut mirer esse, aut qui eloquentiã dam-
 nent, tam stupidos; aut tam barbaros, qui eam omni
 studio & contentione non persequantur. quod negant
 Philosophi, posse fieri, ut vlla orationis vis celeres ani-
 mi nostri motus dicendo assequatur; id non tam de-
 trahit eloquentiæ, quàm premit nostram negligen-
 tiam: qui cum non possimus, quod deberemus optimè,
 nolumus, quod possumus, bene. Qui in Philosophiæ
 intima peruolutione versati sunt, cognoscunt, quod
 tritum est, quod verum est, animum nostrum intel-
 ligendo fieri omnia; & quod omnia sibi imprimat, &
 quod exprimat. verum cum imprimendo res concipi-
 piatur, edatur exprimendo; quantò est perfectius rem-
 edi quàm concipi, tantò veriùs animus exprimendo
 quàm imprimendo fit res. hinc est, quod Philosophi
 vocarint impressionem illam conceptum, expressio-
 nem

nem vel partum, quòd facultas intelligens nihila
 possit parere præstantius; vel locutionem, quòd omnia
 referat ea perfectione, qua sunt vel facta ab arte, vel
 facta à natura. ex qua re colligitur, non solùm quàm
 præstans locutionis vis est, quæ intelligentiæ vltima
 & summa vis est; sed etiam quàm insignis est peruer-
 sitas eorum, qui quàm locutionis viua veram fun-
 ctionem non possunt obire per corporis contagionem,
 eius aliquam vmbra in eloquentia nolunt retine-
 re. nam etsi locutio nostra propter labem corpoream
 instrumentorũ, quæ nihil cum mente habent agna-
 ti, non posset locutionis illius, quæ ex mente est, vim,
 nauitatem, naturam omninò representare: eloquen-
 tia tamen inuenit Odes, Hymnos, Comædias, Trage-
 dias, Eglogas, Idyllia, & in his paria, contraria, simi-
 lia, dissoluta, similiter cadentia, notationes, effictio-
 nes, prosopopæias, interrogationes, enumerationes, re-
 petitiones, milleque delicias; quibus fit, vt quem ad-
 modũ mens est omnia exprimendo, sic oratio videat-
 ur omnia depingendo: atque ita videatur, vt sit sen-
 sorum etiam, quæ intus sunt, interpretes, vera, sed vmbra-
 tilis; externa, sed viua. quod vnum etsi tantum
 habeat momentum, vt omnes facile possit in eloquen-
 tiæ studium pellicere; tamen hoc est palmarium, quod
 Orator suis inumbrationibus eam voluptatis illece-
 bram interspergat, vt quarum rerum effigies oderi-
 mus in natura, earũ vmbra in eloquentia amemus,
 horremus omnes ad mortis nomen, mortem tamen

Orator & vultus pallore ita interlinat, & unguium
 vibicibus ita spargit, & oculorum depressione ita in-
 format, & labiorum sanie ita depingit, & quodam
 totius corporis squallore ita exprimit, ut nullius cer-
 te vitam videamus maiori cum voluptate florentem,
 quam alicuius mortem illo Oratoris penicillo effictam.
 suspiria sunt doloris, suspiria tamen Orator dum ex-
 primit, membrorum interpunctione, & figurarum
 quodam quasi tripudio ita intercidit media, ut maio-
 rem voluptatem percipiamus ex Pyrami & Thybes
 suspiriis apud Ovidium, quam ex omnium triumpho-
 rum omni latitia. lachrymas, dolores, iras, odia, alios-
 que huius generis motus turbidiores refugimus, qui-
 cumq; sumus creti ex hac natura coagmentatione: la-
 chrymas tamen, dolorem, iram, odia, aliosq; motus ea
 vel arte inserit, vel dulcedine instillat Orator, ut la-
 chrymari, dolere, irasci, odisse, aliosq; motibus, quos in-
 urit Orator, concitari, putemus serio letari. unde cum
 tragici plus habeant artis quam Comici, Virgilius plus
 elegantium neruorum quam Martialis, duo viri di-
 uina penè mente præditi fatebatur ingenuè, malle se
 cum illis flere, quam cum istis ridere. quod ipse de me
 testarer, quoties lego in Virgilio Didonè desperatione
 fractam, Annam mulcentem, nisi mallem Virgilij pa-
 ginas esse indices mei lati doloris, quam hos parietes
 mollicule cuiusdã naturæ testes, sed quicquid sit, quo-
 ties lego Didonem, toties fatendum est mihi fluere la-
 chrymas vbertim, id est, vinci meam naturam ab arte,

atque ita vinci, ut dulcius mihi sit sic vinci ab arte,
 quàm vincere cum natura. ô miram rationem, nec
 trahi est nostræ voluntatis, nec cogi nostræ natura,
 sit tamen vi orationis siue impressa ab arte, siue à Deo
 insculpta, ut ab eloquente trahamur libentes, cogamur
 non inuiti. si eliciat lachrymas, fluunt suauiter;
 si furorem iniiciat, concipitur facile; si iræ & odij sa-
 ces subiiciat, aluntur iucunde; denique in mentis no-
 stræ motionibus tamque fluctibus concitandis, quis-
 quid conatur, in conatu est facilitas; quicquid facit,
 in facto est voluptas. ô miram rationem, illa (Aud.) si-
 lere legationes, frigere pulpita, sordere rostra, scholas
 putere, dissui humanæ societatis communionem, ac
 penitus sine eloquentia discindi, explicarem ut pla-
 cerent singula, nisi nihil statueram hodie adferre ex
 triuiis illis & circulis haustum. quanquam quid qua-
 ritis ampliùs? audiuiſtis eloquentiam vindicem, re-
 stituit artes; audiuiſtis generosam, pugnat sola; au-
 diuiſtis felicem, vincit semper; audiuiſtis magistram,
 informat Poësim; audiuiſtis decoram, ad normam
 fingit singula; audiuiſtis summam, arte fit omnia;
 audiuiſtis affectuum nostræq; voluntatis dominam,
 quid quaritis ampliùs? si id expecteris, ut addam esse
 Theologiæ magistram, repeto altiùs, Ecclesiæ est ma-
 ter, nam præterquam quòd in donis, quæ fluunt è ce-
 lo, numeretur lingua; Deus Spiritus sancti complica-
 tam notionem figurauit in linguis: ut intelligatur
 Deum Ecclesiæ suæ illam legē descripsisse perpetuam.

vt lingua tamque lacte foueatur tenella, lingua tamque pabulo confirmetur grandiuscula. Quare eloquentia amorem, quasi quendam igniculum, in vestris hodie animis excitarem, nisi è dignitate eloquentia putarem non esse, vel tam pulchræ virgini ambire procos, vel tam potenti dominæ affectatores conciliare. id tantum moneo, nec Iuriscensultum, Reipublicæ nec Theologum Ecclesiæ clauum tenuisse cum laude sine eloquentiæ ornamento: semperq; fuisse gloriosius sedere ad rostra cum Accurtiis, stare ad exedras cum Ambrosiis; quàm cum Baldis & Scotis, in angulis, quasi gurgustis, perpetuo habitare. Dixi.

ORATIO SECVNDA

HABITA INGOLSTADII.

I qua studiorum rectè perseque-
 rum notio est mentibus nostris ante-
 cepta & informata à natura, eã (viri
 Ingolstad.) rectè & ordine perseque-
 remur: illæ hodie partes in scholis non essent impositæ
 Professoribus, vt hanc notionis flammam latentem,
 ac penitus inclusam, rationis & orationis, quasi cha-
 libis & felicis, conflictatione ex animis adolescentum
 elicerent, verùm cum vix rationis in plerisque adole-
 scentibus, vel consuetudinis peruersæ, vel natura cor-
 rupta vitii, quasi cineribus, obruta sit & penè sepul-